

Ommetjes

in de gemeente Heumen

Wandelroutes

Fietsroutes

Eropuit met de fiets of de wandelschoenen

Er is geen betere manier om de mooie omgeving en de bijzondere natuur in de gemeente Heumen te ervaren dan met een wandeling of fietstocht. Het landschap, de boerderijen, molens en kerken hebben elk hun eigen verhaal. Het Erfgoedplatform Gemeente Heumen laat met dit fiets- en wandelboek het heden en verleden zien en ontsluit de verhalen die verteld moeten worden.

Net als de diversiteit aan landschappen is ook de historie van Heumen verrassend veelzijdig. Romeinen bedreven hier grootschalige landbouw en bewaakten de hoofdroute van Nijmegen naar het zuiden. Later brachten Franse monniken het christelijke geloof en ontgonnen het land. In die tijd speelde ook het verhaal van Walrick, hoofdman van de heidense Hoemannen. Zijn dochter Heribertha genas toen de heilige Willibrord een lapje van haar kleding in een eik hing. De bekende Koortsboom in Overasselt herinnert daar nog aan.

De strategische ligging van Heumen aan de Maas op de grens van Brabant en Gelderland, maakte Heumen ook vaak tot strijdtoneel. Er hebben zich hier belangrijke gebeurtenissen in de vaderlandse geschiedenis afgespeeld. Zo gingen de Spanjaarden in 1574 vanuit kasteel Heumen op weg naar de slag op de Mookerheide. En in september 1944 waren er, als onderdeel van operatie Market Garden, de luchtlandingen in Overasselt. Gevolgd door de veroveringen van de bruggen bij Nederasselt en Heumen.

Het Erfgoedplatform laat deze rijkdom aan verhalen zien en daarvoor zijn we hen zeer erkentelijk. Het fiets- en wandelboek is een aanwinst voor de recreanten die de gemeente Heumen bezoeken, maar ook voor de Heumenaren die hun omgeving beter willen leren kennen. Er is altijd wat te ontdekken. Geniet van al het moois dat de gemeente Heumen te bieden heeft!

Joerie Minses
Burgemeester gemeente Heumen
Portefeuillehouder Erfgoed

Wim Wink
Wetouder gemeente Heumen
Portefeuillehouder Recreatie en Toerisme

Hoe gebruik ik deze routegids?

Natuurlijk kun je met alleen de routegids in de hand de wandelingen en fietstochten prima volgen. In het veld vind je voor de wandelingen pijlen op paaltjes met kleuren die overeenkomen met de kleuren in dit routeboekje. Maar: gemak dient de mens. Bijna iedereen heeft wel een mobiele telefoon. En daarmee kan het gebruik makkelijker én rijker worden. Je ziet bij iedere wandeling of fietstocht 2 QR-codes.

De QR-code bij de kaartjes scan je met je telefoon (QR-scanner of camera) en dan krijg je op je beeldscherm de route geprojecteerd in Google Maps. Zorg dat je daarbij 'locatie' aan hebt staan, dan geeft het kaartje precies aan waar je op de route bent: het symbooltje loopt of fietst dan met je mee. De vetgedrukte nummers voor de teksten verwijzen naar de nummers op de kaart.

De QR-codes bij de teksten scan je als je meer informatie over iets dat je onderweg ziet, wilt hebben. Dat zijn wat uitgebreidere teksten, maar ook foto's, filmpjes en audiofragmenten. Er gaat een wereld voor je open! De samenstellers wensen je veel plezier!

Zie je fouten of andere dingen die beter kunnen, mail dat dan naar: info@erfgoedheumen.nl

- w1 Overasselt Rood (11 km)
- w2 Overasselt Groen (10 km)
- w3 Overasselt Blauw (9 km)
- w4 Linie van Maurits dl.1-Nederasselt (8 km)
- w5 Linie van Maurits dl. 2-Overasselt (7,5 km)
- w6 Linie van Maurits dl. 3-Heumen (7,5 km)
- w7 WOII-dl. 1 Grave-Nederasselt (11,5 km)
- w8 WOII dl. 2 - Overasselt (8 km)
- w9 WOII -dl 3 - Heumen-Malden (14 km)
- w10 Ommetje Kop van Malden (7,5 km)
- w11 Ommetje Bos en Kuil Malden (10 of 12,5 km)
- w12 Ommetje Heumen (7 of 12,5 km)
- w13 Ommetje Overasselt (7,6 km)

- F1 Boerderij route Overasselt (20 km)
- F2 WOII-dl. 1 Grave-Nederasselt (8,6 km)
- F3 WOII dl. 2 – Overasselt (5,3 km)
- F4 WOII -dl 3 - Heumen-Malden (12,3 km)
- F5 Heer en Meester (Jan J Luden) (12,9 km)
- F6 Luxe achter de Limes (45 km)
- F7 In het spoor van de Spanjaarden (31 km)

Drie wandelingen rond het erfgoedrijke Overasselt

De historische club van Overasselt (de Werkgroep Heerlijkheden Overasselt) stelt zich ten doel om de ongelooflijk rijke geschiedenis van het dorp te ontsluiten voor zo veel mogelijk mensen. Dat doet zij onder meer met lezingen, vertel-ochtenden, een beeldbank, het uitgeven van boeken en brochures, het geven van les op scholen én met wandelingen. De rode, groene en blauwe wandelingen waren het eerst klaar. Je kunt ze volgen aan de hand van gekleurde paaltjes langs de route. Later kwamen daar nog de Mauritsroute en de Tweede Wereldoorlog-route bij die beide bestaan uit drie delen van steeds ongeveer 10 km. Zie verderop in dit wandel- en fietsroute boekje.

Met de **rode** en **groene** routes kom je in het gebied ten westen en ten oosten van Overasselt. De geschiedenis is er rijk, het landschap is bijzonder mooi en het barst er van cultureel en archeologisch erfgoed. Onderweg kom je voldoende horeca tegen voor een koffiepauze. Je komt langs historische boerderijen uit de tijd van de 'Heerlijkheden'. Ook de landingsgebieden uit de tijd van de bevrijding (Market Garden Operatie) doe je aan. De Tachtigjarige Oorlog komt voorbij met de Mauritslinie uit 1602 (om Grave uit de klauwen van de Spanjaarden te bevrijden). Maar ook de 'Parel van de Maas', het natuurgebied Erpewaai, kun je bezoeken. Je loopt zowel over verkeersluw asfalt als over zand- en struinpaden. En onderweg kom je voortdurend interessante plekken tegen: met het scannen van de QR-codes ontsluit je een baaiert aan verhalen, foto's en soms een filmpje.

De **blauwe** route bestrijkt een groot deel van het vennengebied. 5000 jaar geleden woonden hier al mensen: ze hebben grafheuvels achtergelaten en er zijn wagen-graven van vooraanstaande leiders gevonden. Ook de Romeinen hebben er een villa en een tumulus (grafheuvel) gebouwd. De biodiversiteit van de Overasseltse en Hatertse vennen is bijzonder vanwege het voedselarme water daar komen hier zeldzame amfibiesoorten voor. Dan is er nog de Sint Walrickkapel met verhalen van Karel de Grote, de Hoemannen en Willibrord. De mysterieuze koortsboom waar nog steeds lapjes in worden gehangen! Maar vergeet vooral niet te genieten van de schoonheid en rust van de vennen zelf. Met ieder type weer en in alle seizoenen zijn ze steeds anders. Maar altijd de moeite waard ...

Boerderij de Waai (1)

W1: Rode route - 11 km

Hieronder wordt kort ingegaan op bezienswaardigheden tijdens deze route. Wie er meer over aan de weet wil komen scant de QR-code op de rechterpagina. Je leest dan meer over historische boerderijen, molen Zeldenrust, de beide kerken, over wat de Romeinen hier deden en over de Tweede Wereldoorlog.

1 Buurderij De Lage Hof met zorg-, museum- en horecafunctie als vertrek- en eindpunt.

2 Koffiehuis De Zon op het kruispunt Kasteelsestraat-Hoogstraat.

3 4 5 RK kerk (3) met kerkhof (5) en Heilig Hart-beeldengroep (4) in het centrum van het dorp.

6 7 Molen Zeldenrust (7), na omzwervingen terechtgekomen aan de Oude Kleefsebaan. Boerderij Molenberg (6) stond er al veel eerder.

8 Veerhuis Den Tempel, eeuwenlang een oeververbinding en in de Middeleeuwen mogelijk in beheer van de kloosterorde van de Tempeliers.

9 De dijkverplaatsing in noordelijke richting om het Kroonwerk Coehoorn, de verdediging van Grave, te versterken. In het uiterwaardengebied het Maasheggenlandschap en ook Mevrouws Wei: in vroeger tijden adellijk bezit, maar in de Tweede Wereldoorlog de plek waar een groot aantal gliders zijn 'opgelapt' en voor inzet elders weer de lucht in zijn getrokken.

10 Op oudejaarsmorgen 1925 vond, 300 meter naar het westen, de dijkdoorbraak plaats.

11 12 13 De Oude Kleefsebaan met oude boerderijen en de (inmiddels verdwenen) Ewijkse Hof (11) als middelpunt. Archeologische vondsten vanaf de steentijd

14 Het oude (weer ontsloten) kerkepad dat door de katholieken uit het dorp gebruikt werd om de kerk op Schoonenburg te bezoeken.

15 16 De drie monumentale leilindes op de plek voor het oude gemeentehuis, met de kerk, het Borrenbos (16) en de Johannahoeve (15), het vroegere centrum van het dorp.

17 Het monument Market Garden ter herinnering aan de luchtlandingen in dit gebied.

18 19 20 Wilgenteelt bij boerderij de Gaasselt (19) en de Zwipperdonck (18). Organisatie van de waterbeheersing door monniken in de 13e eeuw.

21 De Hibmahoeve (voorheen Kasteel Slimsijp of Schoonenburg) en de Nagelhorst, in vroeger eeuwen een adellijke woonplek.

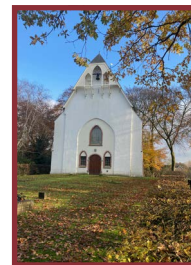
W2: Groene route - 11 km

Hieronder wordt kort ingegaan op een aantal bezienswaardigheden tijdens deze route. Wie er meer over aan de weet wil komen, scant de QR-code op de rechterpagina. Je leest dan meer over historische boerderijen, het oude centrum van Overasselt, natuurontwikkeling, kasteel Heumen en buurtschap Worsum.

- 1 22** Buurderij (en agrarisch museum) De Lage Hof als vertrek- en eindpunt. Tussen de huidige Laag- en Hoogstraat lag de vroegere boerderij de Bakelaer.
- 23** Boerderij de Poel, in de 15e eeuw al genoemd als door de monniken gerunde opvangplek voor hulpbehoeftigen en daklozen.

- 24 25** Het 13e-eeuws NH kerkje (24), gebouwd op een fundament uit de 10e eeuw, met het Schoolhuys (25) aan de overkant: het oudste centrum van het dorp.
- 26 32** Laaggelegen gronden waar vroeger de Maasgeulen liepen, o.m. op het landgoed De Zomp (26) en langs de huidige wetting (32). De oude benaming van veel velden, paden en woonplekken verwijst nog naar het reliëf in het landschap: hoog-laag, nat-droog.
- 27** Kansen voor oude flora en fauna door het herstel van de oude Maasoevers.
- 28** De door inpoldering gevormde uiterwaarden aan de oostkant van het dorp tot bij de plek waar de fundamenten van het kasteel Heumen nog aanwezig zijn.
- 29** De Erpewaai, een natuurparel ontstaan door overstroming en kleiwinning
- 30 31 32** Het buurtschap Worsum met enkele door monniken en zusters gestichte boerderijen (30). De Heegt (31) is nu een bouwval maar was vroeger omgeven door visrijke wateren (32) en een grote haag

- 33** Het Kievitshofdijkje: de bediening van de duiker zorgde voor twist met de buurdorpen.
- 34 35** De Munnikhof (34) misschien de oudste boerderij van het dorp. In de buurt liggen oude boerderijen met een B&B-accommodatie de Loksheuvel (35) en de Hamelberg (35).
- 36** De nog aanwezige slotgracht om de voormalige Havezate Sleeburg.
- 37** Archeologische vondsten uit de prehistorie bij een recente opgraving naast De Lage Hof.
- 38** Boerderijen hadden vroeger vaak een karnhuisje, zoals bij het Duifhuys en De Lage Hof.

Het vennengebied (2)

Hieronder wordt kort ingegaan op de bezienswaardigheden tijdens deze route. Wie er meer over aan de weet wil komen, scant de QR-code op deze pagina. Je leest dan meer over het rijke vennengebied, het ontstaan ervan en de bijzondere fauna en flora. Je krijgt informatie over een Romeinse villa en over de Walrickkapel met haar legenden en koortsboom.

39 Parkeerplaats ten westen van restaurant St. Walrick (39) als vertrek- en eindpunt.

40 46 48 Oude boerderijen midden in (de Schuurgraaf- 46) of vlakbij het vennengebied (de Schatkuil (- 40) en de Heidschen Hof- 48), ook met B&B-accommodatie (de Agnetenhof en de Valenberg).

41 Romeinse villa uit de 3e eeuw na Chr.

42 Het vennengebied, ontstaan bovenop een door de Maas aangebrachte leemlaag.

43 Grafheuvels uit de klokbekerperiode (ca. 2500-2000 v.Chr.) zijn prehistorische graven die worden gekenmerkt door hun unieke aardewerk, de zogenaamde klokbekers. Deze grafheuvels, verspreid over Europa, bieden inzicht in de begrafenisrituelen en het sociale leven van die tijd.

44 45 De Sint-Walrickruïne (44) met de koortsboom: een oude Keltische legende in een Rooms jasje, naast het complex van Scouting Nederland (45).

47 De Egelsmortel, in de 14e eeuw al vermeld als gemeenschappelijk bezit van de parochianen en verkocht om de kerkklokken te kunnen betalen.

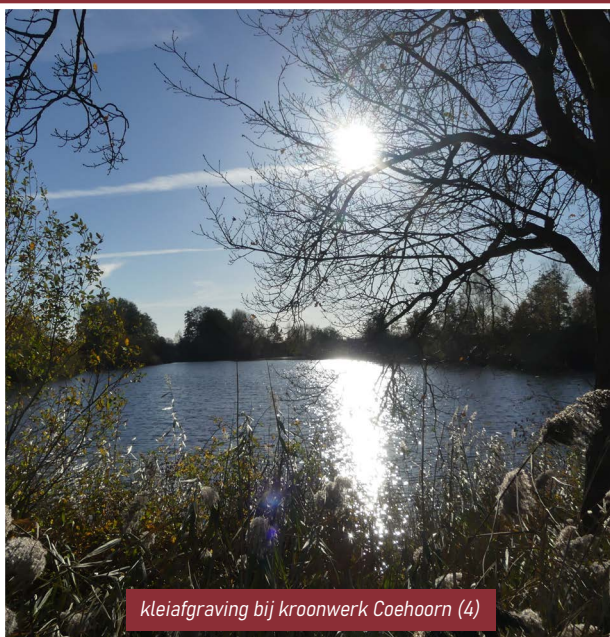
Drie wandelingen van de linie van Maurits inleiding

In de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) streed onze jonge Republiek tegen de Spaanse bezetters. Het ging zowel om de onafhankelijkheid van wat later Nederland zou worden, als om de vrijheid van godsdienst. Willem van Oranje voerde die opstand aan. Zijn zoon, Prins Maurits, was een geducht veldheer. In 1602 belegerde hij de vestingstad Grave. Die was sinds 1586 in Spaanse handen. Dat deed hij door er een lange linie (25 km!) omheen te leggen (circumvallatielinie) zodat de Spanjaarden in Grave geen voedsel en wapens meer kregen en ook niet door andere Spaanse troepen geholpen konden worden. Die opzet lukte. Binnen een paar maanden was Grave bevrijd!

De linie zelf bestond uit een 2 meter hoge aarden wal en werd zowel ten noorden als ten zuiden van de Maas aangelegd, globaal tussen Heumen en Balgoy. In die wal werden schansen en andere verdedigingswerken aangelegd, zoals 'redoutes'. Dat waren met een wal omheinde wachtposten van 40 bij 40 meter. Tijdens de droge zomer van 2020 meende Frank Oerlemans uit Overasselt in een weiland bij natuurgebied de Erpewaai de omtrekken van een dergelijke wachtpost te zien. Hij ging op onderzoek uit en bediende zich van oude kaarten, dagboeken uit die tijd, satellietopnamen en het zogenoemd Algemeen Hoogtebestand Nederland. Daarmee kon hij de geringste hoogteverschillen in het terrein herkennen en duiden. Hij kon op die manier aangeven waar de linie gelopen heeft, waar de schansen en andere verdedigingswerken lagen en waar er schipbruggen in de Maas waren gebouwd.

Dat resulteerde in een boek: **De reconstructie van een linie**. De drie wandelingen voeren ons langs die sporen van de Mauritslinie. Maar laten ook de schoonheid van het Maasheggenlandschap en andere natuurparels zien.

Wandeling Mauritsroute Nederasselt (W4) sluit aan op Mauritsroute Overasselt (W5). Mauritsroute Heumen (W6) wordt met Mauritsroute Overasselt verbonden door een dijkwandeling van 1,8 km van keuzepunt/knooppunt 10 naar keuzepunt/knooppunt 12.

kleiafgraving bij kroonwerk Coehoorn (4)

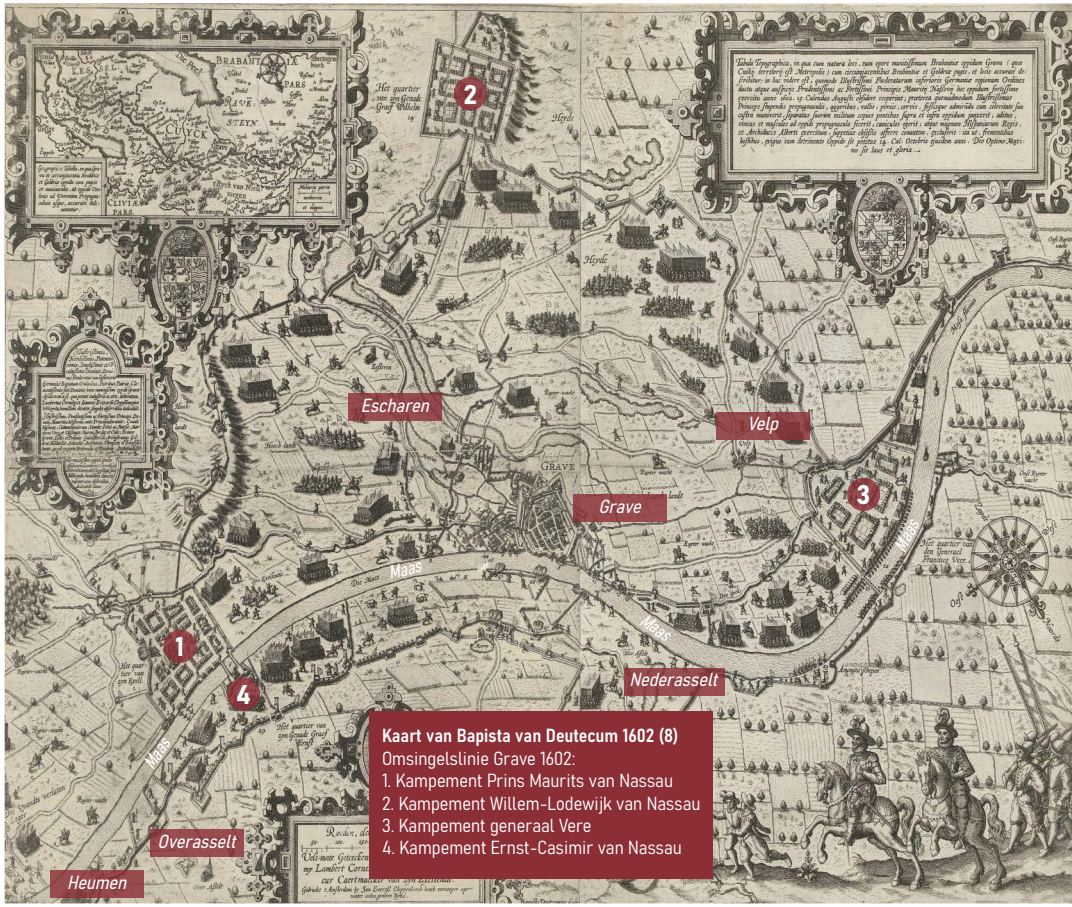
musketschutter (5)

Prins Maurits van Naussau (6)

kasteel Heumen laat 16e eeuw (7)

Kaart van Bapista van Deutecum 1602 (8)
Omsingellinie Grave 1602:
1. Kampement Prins Maurits van Nassau
2. Kampement Willem-Lodewijk van Nassau
3. Kampement generaal Vere
4. Kampement Ernst-Casimir van Nassau

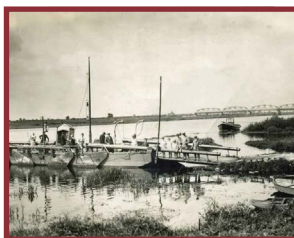
W4: Nederasselt - 8 km

De wandeling begint aan de Veerstraat bij de locatie van het voormalige veerhuis [2]. Onderweg passeert u diverse historische en natuurhistorische plekken. Hieronder volgt een overzicht van enkele van deze plekken. Meer weten? Scan de QR-code op de rechterpagina!

1

Verloren Cost: Dit kleine Spaanse vestingwerk uit 1602 werd door de Spaanse soldaten verlaten toen het Staatse leger arriveerde. Rond 1700 bouwde Menno van Coehoorn hier het verdedigingswerk Kroonwerk Coehoorn.

2

Het Veer: Het veer, dat tussen 1381 en 1929 dienstdeed als verbinding tussen Nijmegen en Den Bosch, is nu verdwenen.

3

Stuw, sluis en brug: In 1929 werden deze als één geheel gebouwd. De brug is vernoemd naar luitenant John S. Thompson, die deze brug tijdens operatie Market Garden in 1944 met zijn peloton veroverde

4

St. Salvatorkerk: Bij de noordelijke oprit van de brug stond waarschijnlijk deze middeleeuwse kerk. Door oorlogshandelingen beschadigd, werd de kerk in 1794 afgebroken.

5

NH kerkje: Gebouwd in 1804, kreeg dit kerkje in 1930 een klokkentoren. Naast de kerk staat het voormalige kostershuis.

6

H. Antonius Abt kerk en klooster: Het klooster is door de zusters van JMJ in 1905 gebouwd naast de neogotische kerk uit 1891. Het klooster dient sinds 1990 als tijdelijk verblijf voor mensen die even op verhaal willen komen.

7

De Lage Hoed en Jan Heurkenspad: Naast de 19e-eeuwse boerderij De Lage Hoed ligt het pad vernoemd naar verzetsstrijder Jan Heurkens, die door de Duitsers in Kamp Vught werd geëxecuteerd.

8

Kadans: Dit 9 hectare grote natuurgebied met zeldzame plantensoorten wordt beheerd door vrijwilligers en richt zich op natuureducatie.

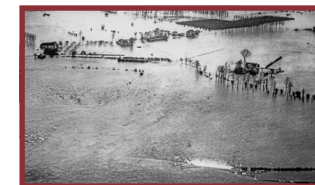
9

Maasmolen: Oorspronkelijk stond deze molen in de uiterwaarden, maar na de Kerstvloed van 1740 werd hij achter de dijk herbouwd. In 1973 werd hij verplaatst naar zijn huidige locatie naast het Molenwiel.

10

Dijkdoorbraak van 1925/1926: Deze ramp zorgde voor maandenlange wateroverlast tussen Maas en Waal. De slachtoffers waren nog jaren dakloos voordat zij weer gehuisvest werden.

28

Percelen met namen: Sommige percelen in het uiterwaardengebied hebben namen die verwijzen naar voormalige verdedigingswerken.

29

Kroonwerk Coehoorn: Dit verdedigingswerk uit 1699, aangelegd door Menno van Coehoorn, maakt deel uit van de Zuiderwaterlinie en wordt gemarkeerd door Maasheggen.

30

Natuurgebied aan het Schansstraatje: Ontstaan na de verwijdering van de keramische kleilaag in 2011, is dit gebied nu een toevluchtsoord voor dassen en watervogels.

Start- en eindpunt is de voormalige Hervormde Kerk [15]. Wie meer wil weten scant de QR-code op de rechterpagina.

11 In de buurtschap Ewijk staan aan de Oude Kleefsebaan nog enkele fraaie historische boerderijen.

12 Het veerhuis Den Tempel zorgde eeuwenlang voor een oeververbinding en was in de middeleeuwen mogelijk in beheer van de kloosterorde van de Tempeliers. In 1602 was deze plek als redoute onderdeel van de linie van Prins Maurits.

13 Molen Zeldenrust (type standerdmolen) kwam na omzwervingen terecht aan de Oude Kleefsebaan (van Grave naar Kleef).

14 De opvallende verhoging bij de Craeyenbergh is mede veroorzaakt door de bouw van de voormalige schans (1602).

15 Het 15e-eeuws NH kerkje is gebouwd op fundamenten uit de 10e eeuw. Met boerderij De Poel en het Schoolhuys aan de overkant vormt het de bakermat van Overasselt.

16 Over de laaggelegen gronden liepen vroeger de Maasgeulen, o.m. op het landgoed De Zomp en langs de huidige wetering.

24 Het terugbrengen van de oude Maasoevers heeft nieuwe kansen geboden aan flora en fauna.

25 De legerkampen aan beide oevers van de Maas waren in 1602 met elkaar verbonden via twee schipbruggen. Zo'n brug bestond uit 10 boten die met kettingen aan elkaar vast zaten. De bruggen werden aan de Gelderse kant versterkt met een halve schans en gracht.

26 In het uiterwaardengebied is het Maasheggenlandschap zichtbaar. Het perceel Mevrouw's Wei, vroeger adellijk bezit, werd in WOLL de plek waar een groot aantal gliders zijn 'opgelapt' en voor inzet elders weer de lucht in zijn getrokken.

27 'Den Ouden Dijk': hier liep tot 1699 de Maasdijk die tijdens de omsingeling van Grave in 1602 werd voorzien van een aantal redoutes (wachtposten). Bij de aanleg van het Kroonwerk Coehoorn in 1699 is de dijk in noordelijke richting verplaatst. Door een veilige afstand tussen dijk en kroonwerk te creëren werd de verdediging van Grave versterkt.

Start- en eindpunt is de Sint Joriskerk in Heumen [21]. Onderweg komt u een aantal punten-met-verhalen tegen. Die worden hieronder toegelicht. Wie meer wil weten, scant de QR-code op de rechterpagina.

17 De linie van Maurits liep door de uiterwaarden tot aan waar kasteel Heumen stond, naast de verkeersbrug over de Maas. De veldnaam 'Schenskens' verwijst er naar.

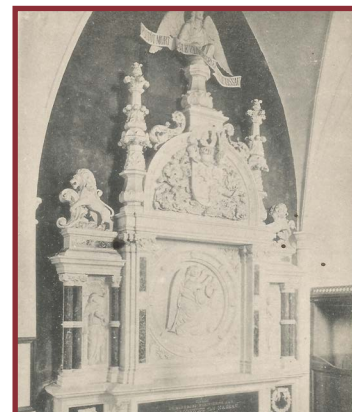
18 In de buurtschap Worsum staan nog enkele oude, door de monniken en zusters gestichte boerderijen. De veldnaam Udens Fort herinnert aan de Mauritslinie.

19 De Erpewaai is een natuurparel met een vijftal plassen ontstaan door een dijkdoorbraak.

20 Het Rentmeestershuis is mogelijk ontstaan uit een 18e-eeuws tuinpaviljoen, dat rond 1800 en 1900 is uitgebreid en verbonden met de achterliggende boerderij. Het werd bewoond door de rentmeester van de Heerlijkheid Heumen.

21 De oude St. Joriskerk is in de 15e eeuw gebouwd. Daarvóór stond hier een kapel die in de 12e eeuw gesticht is door de monniken van St. Walrick. In de (NH) kerk bevindt zich een monument uit 1891 ter herdenking aan de bij de slag op de Mookerheide (1574) gesneuvelde Lodewijk en Hendrik van Nassau, twee broers van Willem van Oranje.

22 De RK Gregoriuskerk is in 1951/1952 gebouwd ter vervanging van zijn in 1944 volledig door brand verwoeste neogotische voorganger. Vanaf 2021 heeft de kerk een woonbestemming.

23 Het kasteel te Heumen wordt voor het eerst genoemd aan het eind van de 12e eeuw. Alleen de contouren van de fundamenteën zijn nu nog zichtbaar. Met name in de Tachtigjarige Oorlog is het kasteel regelmatig onderwerp van strijd geweest. Tijdens de slag op de Mookerheide in 1574 en tijdens het beleg van Grave in 1602 was het kasteel in Spaanse handen.

W0II-wandel -en fietsroute inleiding

Deze route leidt u langs plaatsen waar tijdens de Tweede Wereldoorlog belangrijke gebeurtenissen in onze omgeving plaatsvonden.

Op 10 mei 1940 nemen de Duitsers met een list de hefbrug bij Heumen in. Op 17 september 1944 landen Amerikaanse parachutisten bij Overasselt. Dezelfde dag worden zowel de Maasbrug bij Nederasselt-Grave als de hefbrug bij Heumen veroverd. Daarmee kun je zeggen: Heumen is het eerst bezet en het eerst bevrijd!

De route voert u langs de landingsgebieden, de plek van de Heumense hefbrug, Mevrouw's Wei, waarvandaan de gerepareerde gliders in vliegende vlucht werden opgepikt om elders ingezet te worden en langs voormalig café Van Lin waar in die dagen o.a. Josephine Baker optrad.

Door de QR-codes te scannen krijgt u een indringend beeld van hoe het hier was in de oorlogsdagen.

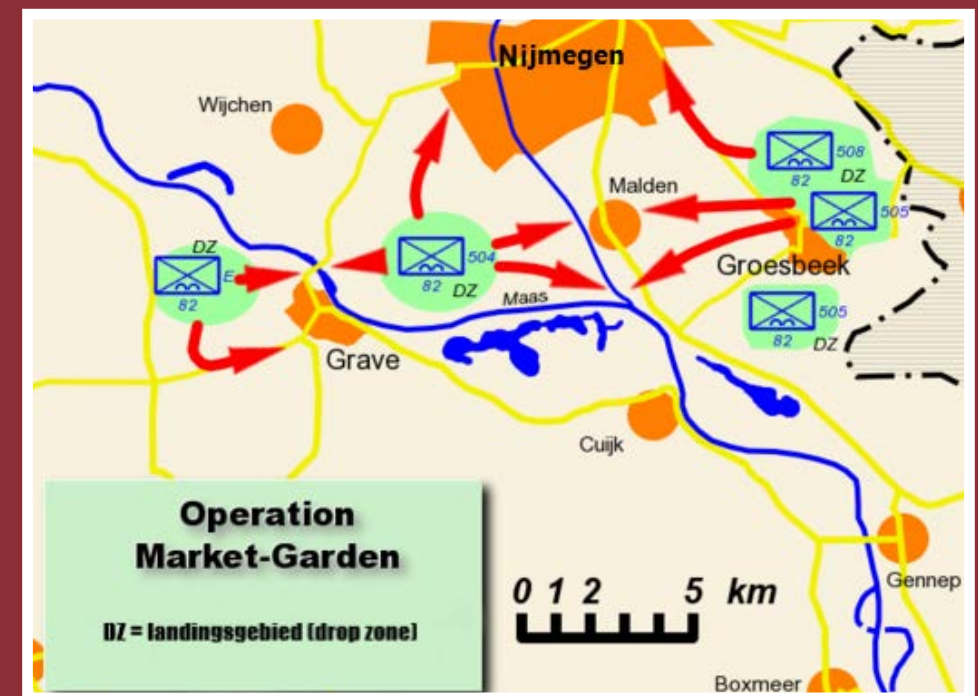
geallieerde soldaten op doortocht door Nederasselt - september 1944

Gliders verzameld op Mevrouws Wei

parachutes verzameld bij de boerderij Schoonenburgseweg 12 - Overasselt

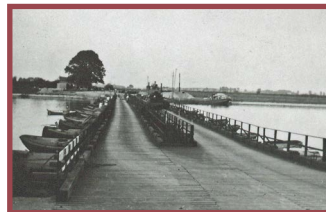

W7: Grave - Nederasselt - 11.5 km

De wandeling begint aan de Veerstraat bij de plek van het voormalige veerhuis [13]. Wie meer wil weten, scant de QR-code op de rechterpagina.

- 13 Op de locatie waar tot 1929 het veer in gebruik is, leggen de Duitsers in mei 1940 een noodbrug aan, nadat het Nederlandse leger de Maasbrug heeft opgeblazen. Tijdens Market Garden voorzien de geallieerden ook in een pontonbrug ter ontlasting van de nabijgelegen brug.

- 14 De vrouw van sluismeester Schreurs wordt dodelijk getroffen door granaatscherven tijdens het gevecht om de brug op 17 september 1944. De sluismeester verliest daarbij een van zijn benen.

- 15 Op 17 september 1944 komt de brug bij Grave onbeschadigd in handen van de geallieerden. Museum 'Kazemat Noord' geeft een beeld van de situatie voor, op en na 10 mei 1940 in Grave. 'Kazemat Zuid' licht de bevrijding op 17 september 1944 toe.

- 16 Tijdens de oorlog nemen de Duitsers een van de twee grote klokken uit de Antonius Abt kerk van Nederasselt mee. Nu hangt er een veel kleiner model. Op zondagochtend schrikken kerkgangers op door beschietingen bij de start van Market Garden. Het klooster JMJ, nu 'Het Tweede Huis', fungeert als militair noodhospitaal in die oorlogsdagen.

- 17 Het aangrenzende pad is vernoemd naar Jan Heurkens, een verzetsstrijder die op 9 augustus 1944 in Vught door de Duitsers is gefusilleerd.

- 18 Omdat de hefbrug in Heumen als enige brug over het Maas-Waalkanaal onbeschadigd in handen van de geallieerden komt, moet het landleger deze route nemen om de spoor- en verkeersbruggen in Nijmegen te bereiken.

- 19 Maart 2023 vindt het Plane Hunters Recovery Team op aanwijzing van lokale senioren restanten van een Britse Wellington bommenwerper ten noordwesten van de bocht in de Baron van Brakelstraat. Na jarenlang zoeken kan dit dossier worden gesloten. Bij de vliegtuigcrash in juni 1942 kwam de boordschutter G.T. Reid om het leven.

- 10 Op 17 september 1985 wordt hier ter herinnering aan Market Garden het parachute-monument onthuld in Overasseltse Broek.

- 9 Achter drie leilindes stond het oude gemeentehuis uit 1881. Vanwege de centrale ligging wordt het als geallieerde commandopost in gebruik genomen.

- 8 Het bijeenbrengen en repareren van gliders vinden plaats op het uiterwaardenterrein, genaamd Mevrouws Wei, waarna ze spectaculair de lucht in worden getrokken.

Start- en eindpunt wandeling: Buurderij De Lage Hof [1]. Wie meer wil weten, scant de QR-code op de rechterpagina.

- 1 Buurderij De Lage Hof heeft een zorg-, museum- en horecafunctie en is het vertrek- en eindpunt van dit onderdeel van de WOII-wandeling.
- 2 Vóór het huis met rieten kap vindt op 19 september 1944 op straat de historische ontmoeting plaats tussen de generaals Frederick Browning (GB) en James Gavin (VS).

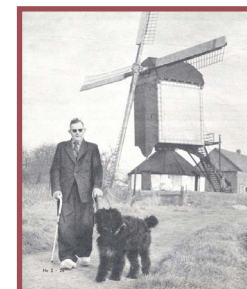
- 3 Het huidige uitvaartcentrum dient tijdens de oorlogsjaren als café Van Lin en trekt tijdens de mobilisatie Nederlandse, gedurende de bezetting Duitse, en tijdens de bevrijding Amerikaanse soldaten aan. Het café verwerft regionale faam door optredens van muzikanten als Josephine Baker.

- 4 Naast de Antonius Abtkerk (1891) staat een beeldengroep die Jezus afbeeldt als beschermer van de hardwerkende man en zijn gezin. Een geschenk van de plaatselijke bevolking voor het 40-jarig priesterjubileum van toenmalig pastoor Van Riel.

- 5 Op het kerkhof liggen zes oorlogsslachtoffers uit Overasselt begraven.

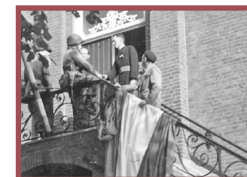
- 6 De straat is vernoemd naar Piet van Kuppenveld, geboren in Overasselt en gesneuveld op de Grebbeberg. Het braakliggend terrein bij de Molenkuil wordt na de luchtladingen opvangplek voor vluchtelingen uit Groesbeek en omgeving.

- 7 Molen Zeldenrust (Geertruidenberg, 1736) belandt na omzwervingen aan Oude Kleefsebaan (oude route Grave-Kleef). Boerderij Molenberg staat er al eerder. Dichtermolenaar Hend de Kleijn raakt op de Grebbeberg zwaar gewond en verliest het licht in beide ogen.

- 8 Het bijeenbrengen en repareren van gliders vinden plaats op het uiterwaardenterrein, genaamd Mevrouws Wei, waarna ze spectaculair de lucht in worden getrokken.

- 9 Achter drie leilindes stond het oude gemeentehuis uit 1881. Vanwege de centrale ligging wordt het als geallieerde commandopost in gebruik genomen. Op de foto hiernaast staat kolonel R.H. Tucker op het bordes van het gemeentehuis.

- 10 Op 17 september 1985 wordt hier ter herinnering aan Market Garden het parachuten-monument onthuld in Overasseltse Broek.

- 11 Op 17 september 1944 arriveren 20 pathfinders om het landingsgebied te markeren. Aansluitend volgen 2000 parachutisten vanuit 137 vliegtuigen. Op 23 september komen nog eens 350 zweefvliegtuigen en 560 Poolse paratroepers. De mislukte bruginname in Arnhem leidt een paar dagen later tot het afbreken van Market Garden.

- 12 In de nacht van 7 op 8 augustus 1941 stort een Britse Sterling bommenwerper neer op boerderij De Morsheuvel. De bemanning van zeven en het gezin op de boerderij komen om het leven. Deze locatie ligt buiten de wandelroute.

W9: Heumen - Malden - 14 km

Startpunt is het Protestants kerkje in Heumen [30]. Wie meer wil weten, scant de QR-code op de rechterpagina.

- 20 Het voormalige blokhuis van Jan Luden dient vanaf 1926 als woon- en atelierruimte voor verzetsman en maker van herdenkingsmonumenten Jac Maris. Na zijn dood wordt het volgens zijn wens een museum.
- 21 In 1988 vervangt de Maldense Brug of Hoge Brug de betonnen boogbrug die zwaar beschadigd is in 1940 en 1944.

- 22 Het oude gemeentehuis uit 1912 herbergt tijdens de oorlog twee ambtenaren die persoonsbewijzen vervalsen voor het verzet. In 2022 wordt het gebouw een tijdelijke opvangplek voor vluchtelingen uit Oekraïne. Tegenover stond een klooster waar in september 1944 een noodhospitaal was.

- 23 In maart-april 1945 wordt de Airstrip B91 als tijdelijk vliegveld aangelegd ter voorbereiding op de Rijnoversteek. De nabijgelegen molen van Thijssen wordt ontdaan van wieken en kap en later niet meer hersteld.

- 24 In 1943 vestigt de latere bandleider/jazzmusicus Boy Edgar zich als huisarts in Heumen. Hij en zijn joodse vrouw bieden onderdak aan Joodse onderduikers en ontvangen postuum de Yad Vashem-onderscheiding in 2018.

- 25 In het najaar van 1944 wordt in de tuin van de voormalige brouwerij Bergzicht (of De Raaf) een tijdelijke begraafplaats ingericht voor de 836 gevallen uit de Amerikaanse 82nd Airborne Division. Deze begraafplaats sluit in 1948, waarna de gesneuvelden worden herbegraven in Margraten of overgebracht naar de VS.

- 26 Een monument uit 1972 herinnert aan de tijdelijke begraafplaats.

- 27 De hefbrug in Heumen komt zowel in 1940 als in 1944 onbeschadigd in handen van het aanvallende leger. In 1940 wordt hiervoor een list gebruikt door de Duitsers. In 1944 is het de enige overgebleven optie om het Maas-Waalkanaal over te steken.

- 28 Tijdens de meidagen van 1940 gaan twee boerderijen verloren aan de Maasstraat, die in 1941 weer worden herbouwd.

- 29 Oostelijk van het protestants kerkje stond de RK-kerk uit 1881/1882, die een week voor de landingen in 1944 door brand verwoest wordt.

- 30 De plaquette van kunstenaar Jac Maris in de voorgevel van de toren van de protestantse kerk wordt in 1939 door de mobilisatietroepen aangeboden. Koningin Wilhelmina is bij de onthulling aanwezig.

Deze wandelroute neemt je mee door het ongerepte gebied tussen Nijmegen en Malden: de Kop van Malden. Een lange tijd, tot aan de jaren tachtig van de vorige eeuw, is de Kop van Malden inzet geweest van Nijmeegse annexatieplannen en plannen voor nieuwe ontsluitingswegen. Achteraf zijn deze niet-uitgevoerde plannen een zegen gebleken voor het behoud van de omgeving. Hieronder wordt een aantal zaken die je onderweg tegenkomt kort toegelicht. Wil je meer weten, scan dan de QR-code op de rechterpagina.

Je kunt deze route op elk willekeurig punt starten.

Je wandelt door het cultuurlandschap waar je de **Celtic Fields** kunt bewonderen. Dat zijn akkertjes geweest van de vroegste rondtrekkende boeren.

Landgoed De Elshof dateert van ongeveer 1770. De laatste eigenaar was een zekere Stoppelaar. Die verkocht het in 1950 aan de gemeente Heumen. In verband met de naoorlogse woning schaarste woonden op het **landhuis De Elshof** een aantal gezinnen. Daarna was het een kinderpension.

De gemeentelijke **hoogstamboomgaard De Elshof** is een van de laatsten in zijn soort. Tegenwoordig telt men fruitbomen met lage stam. Dat maakt het oogsten eenvoudiger.

De **Jacobsweg** is een oude pelgrimsroute. Vanaf de Jacobskapel in de Nijmeegse Benedenstad kon je via de Jacobslaan naar Santiago (= Sint Jacob) de Compostella lopen.

Op het **Airstrip** pad herinnert een gedenkteken aan het verdwenen vliegveld **B91** uit WOII.

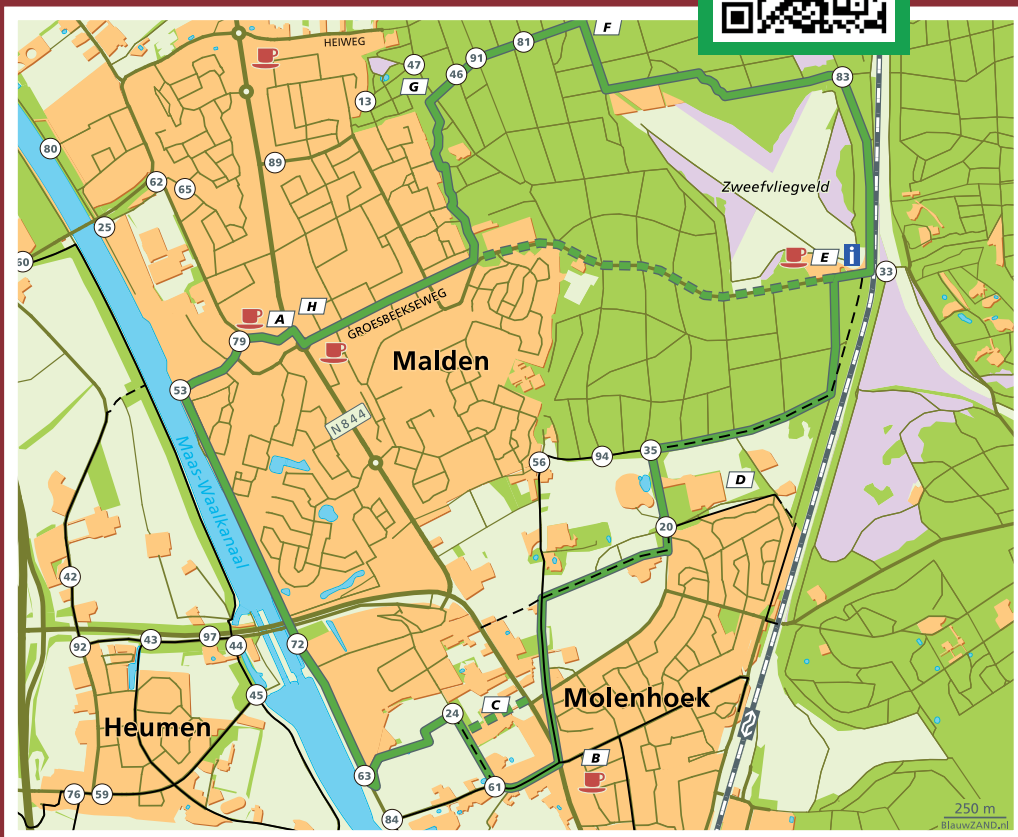
De benaming **Drift** slaat op de landweg, waarlangs boeren vroeger hun vee dreven.

De **Witte of Hoge Brug** over het 13,5 km lange Maas-Waal kanaal werd in de oorlog zowel in 1940 als in 1944 vernietigd. De witte brug werd in 1988 definitief gesloopt en vervangen door de huidige (Hoge) Brug.

Boerderij de **Berkenbosch** werd al genoemd in een akte uit 1419.

Boerderij-brouwerij Vogelenzang wordt zo genoemd omdat hier in de 18e eeuw bier gebrouwen werd. Het brouwen werd later voortgezet op landgoed Bergzicht in Molenhoek.

Deze wandeling met een mix aan natuur en cultuur rond Malden kan gestart worden vanaf drie punten: het gemeentehuis in Malden [A], hotel Van der Valk in Molenhoek [B], of het zweefvliegveld [E]. Alle startpunten bieden parkeergelegenheid en horeca. De route, gemarkeerd met bordjes 'Ommetje Bos en Kuil', voert door bossen, langs het Maas-Waalkanaal en over een oude Romeinse weg, en biedt mooie uitzichten vanaf het zweefvliegveld en het Lierdal. Hiernaast volgt een beschrijving van de route, beginnend bij het gemeentehuis in Malden. Wie meer wil weren, scant de QR-code op de rechterpagina.

A

Gemeentehuis en kerk Antonius Abt, Malden

Malden is de grootste kern van de gemeente Heumen, met 16.500 inwoners. De Antonius Abtkerk, gebouwd in 1962 door architect Jos Bijnen, heeft indrukwekkende gebrandschilderde ramen.

B

Maas-Waalkanaal en Molenhoek

Via het Maas-Waalkanaal, geopend in 1926, bereikt u Molenhoek, waar u bij Hotel Molenhoek kunt pauzeren. De naam Molenhoek komt van de vroegere Heumense Molen.

C

Huize Bergzicht

In de buurt van Molenhoek kunt u Huize Bergzicht bezoeken, een voormalige brouwerij met een Engelse landschapstuin die op zondagen toegankelijk is. Na de Tweede Wereldoorlog was hier een tijdelijke begraafplaats voor Amerikaanse parachutisten, nu gemarkeerd met een oorlogsmonument.

D

Romeinse weg en Lierdal

De route volgt een zandpad dat deel uitmaakt van de oude Romeinse weg van Cuijk naar Nijmegen en komt uit in het lager gelegen Lierdal. Hier bevindt zich een oude zandgroeve. Vervolgens steekt u de spoorlijn Venlo-Nijmegen over en bereikt u:

Lierdal (12)

E

Zweefvliegveld

Het zweefvliegveld, actief sinds 1955, is de thuisbasis van de Nijmeegse Aeroclub. Bij goed weer kunt u de zweefvliegtuigen zien opstijgen. De omgeving is rijk aan vogelsoorten. Hier bevindt zich ook de 'Zweef Inn', een café voor een tussenstop.

Zweefvliegveld (13)

F

Heumensoord

De route leidt verder rond het vliegveld naar Heumensoord, waar tijdens de Nijmeegse Vierdaagse een tentenkamp voor 6000 militairen staat en vluchtelingen zijn opgevangen. Een informatiebord vertelt over een Romeinse wachttoren die hier ooit stond.

G

Maldense Heemtuin

Vrijwilligers onderhouden de Heemtuin, met verschillende landschapstypen kenmerkend voor de streek. Er is een bijenstand waar bezoekers meer kunnen leren over bijen.

H

Winkelcentrum Malden

De route eindigt weer bij het startpunt op het kerkplein in Malden.

De wandelroute start en eindigt bij café Kanaalzicht [1] in Heumen en biedt onderweg een rijke variatie aan geschiedenis, cultuur en natuur. Extra informatie is beschikbaar via de QR-code op de rechterpagina.

1

Kanaalzicht tot de Sluis

Vanaf café Kanaalzicht wandel je naar de sluis, langs een **monument van Jac Maris** dat de strijd om de Sluisbrug herdenkt, waarbij 24 Nederlandse soldaten omkwamen toen de Duitsers de brug veroverden met een vermomningslist. In 2024 is hier een plaquette toegevoegd die aan de 6 bij de inname van de sluisbrug op 17 september 1944 gesneuvelde militairen herinnert.

2

Over en langs de dijk

Door het kanaal rechts te volgen, kom je langs het Drie Provinciën Punt en heb je uitzicht op de Mookerheide en de spoor- en fietsbrug. Verderop passeer je boerderijen zoals Toppenberg en Maashoeve, die tijdens de oorlog zijn verwoest en herbouwd.

3

Door het dorp

In het dorp kom je langs twee begraafplaatsen (A), waaronder de oudste waar de laatste 'Heren' van Kasteel Heumen begraven liggen. De oorspronkelijke grote R.K. kerk (C) met hoge toren werd door de geallieerden in brand gezet vanwege strategische redenen. Verderop ligt het protestantse Sint Joriskerkje (B) uit de 14e eeuw, waar de bij de Slag op de Mookerheide gesneuvelde broers van Willem van Oranje een herdenkingsplek hebben gekregen. Verderop in de Looistraat vind je het Maris museum (H). De route gaat verder langs de contouren van de fundamenten van **kasteel Heumen** (D) en het monumentale **Rentmeestershuis**.

4

Langs de kolken

Onder de snelweg door zie je links graffiti-afbeeldingen van kasteel Heumen en volg je de dijk langs de natuurparel Erpewaai met enkele 'kolken', restanten van dijkdoorbraken. Na de tweede kolk kun je kiezen om terug te keren naar café Kanaalzicht of de route uit te breiden met een boswandeling.

5

Door het Heumens Bos

De route leidt langs monumentale boerderijen zoals het Vossenènd, Heumense Hof en de Tarhut, waarvan de naam verwijst naar een schuur waar teer voor weg reparaties werd opgeslagen. Bij de camping (F) staat de Johannes molen (E).

6

Langs het Maas-Waalkanaal

Na het oversteken van de brug over de snelweg, kom je bij het Maas-Waalkanaal dat tussen 1920 en 1927 deels met spade en kruiwagen is gegraven. Rechts passeer je de plek waar een 'motte' (G) heeft gestaan, een burchtje op een heuvel; de voormalige Maldener Burcht.. Via de tunnel en de Oude Boterdijk keer je terug naar café Kanaalzicht.

De wandelroute door Overasselt, een pittoresk Maasdorp, start en eindigt bij het Verenigingsgebouw op Willem Alexanderstraat 1 [1]. De belangrijkste locaties onderweg zijn hieronder kort toegelicht. Meer informatie over de bezienswaardigheden is beschikbaar via een QR-code op de rechterpagina. Voor verdere verkenning zijn er drie historische wandelroutes door het dorp en het buitengebied (W1, W2 en W3).

- 1 Verenigingsgebouw**
Overasselt, met 2900 inwoners en 60 verenigingen, werd ooit uitgeroepen tot het gezelligste dorp van Nederland. Voor de hoofdingang staat het beeld 'Ontmoeting' van kunstenaar Wim Klabbers.
- 2 Kruisbergsestraat**
Overasselt is al 4000 jaar bewoond, met bewoning op rivierduinen, zoals de Kruisbergsestraat.
- 3 Buurtschap Ewijk**
Hier stond ooit boerderij de Ewijkse Hof uit 1545.

- 4 Dijk en watersnood van 1926**
Op de dijk zie je (300 mtr verderop) de plek waar de rampzalige watersnood van 1926 begon, met een dijkdoorbraak die elders leidde tot een 4 meter diepe 'badkuip'.
- 5 Mevrouw's Wei**
Historische plek waar tijdens WOII zweefvliegtuigen werden gelanceerd en eeuwen eerder Prins Maurits zijn sporen naliet.
- 6 Boerderij den Tempel**
Vroeger een doorwaadbare plek in de Maas, bewoond sinds de Romeinse tijd, de Tempeliers hadden hier een steunpunt om reizigers/pelgrims te begeleiden en er was ook later nog vele eeuwen een veer.
- 7 Landgoed 'De Zomp'**
Natuurrijk gebied rondom een oude Maasgeul, mogelijk zie je bevers.
- 8 Tempelstraat en Crayenbergh**
Gebouwd op een oude rivierduin, gebruikt door Prins Maurits in 1602 voor de bouw van een schans als onderdeel van de linie om Grave te ontzetten.
- 9 Standaardmolen Zeldenrust**
Gelegen naast de 18e-eeuwse boerderij de Molenberg.
- 10 Sint Antoniuskerk en kerkhof**
Fraai kerkhof met een Calvarieberg, oorspronkelijk bedoeld als grafplek voor de pastoors. De kerk is een voorbeeld van bouwkunst tijdens de Katholieke Heropleving. De naastgelegen pastorie was ooit het gemeentehuis. Uitvaartcentrum Monica Zegers was voorheen een café waar Josephine Baker optrad.

- 11 Beeldengroep aan de Hoogstraat**
Een geschenk van de bevolking, met een gedenksteen voor de Overasseltse Indiëgangers.
- 12 Oude Kerkje**
Van het oude kerkje zijn het middenschip en de toren door toedoen van de Fransen in 1674 verdwenen. Hier stond in de 10e eeuw al een RK zaalkerkje. Omstreeks 1600 werd het 'gereformeerd'.
- 13 Boerderij De Poel**
Een 15e-eeuwse boerderij van de Benedictijnen, met destijds een sociale opvangfunctie.
- 14 Laagstraat**
Ligt aan een sloot, een restant van een oude Maasgeul.
- 15 Lage Hof**
Nu een agrarisch museum waar je kunt genieten van koffie en gebak. De boerderij uit 1677 huisvestte ooit een filiaal van de Boerenleenbank.
- 16 Brandweerkazerne en voormalige lagere school**
Via deze punten keert u terug naar het startpunt, het Verenigingsgebouw.

Overasselt is oorspronkelijk een boerendorp. Al sinds de 11e eeuw werd er door monniken geboerd. Na de Reformatie tot midden 19e eeuw waren de boerderijen in het bezit van enkele protestantse jonkers, daarna viel het grootgrondbezit uiteen. Later bracht de ruilverkaveling grote veranderingen en nu zijn veel boerderijen woonhuis. Extra informatie is beschikbaar via de QR-code op de rechterpagina

- 1 Start**
Agrarisch museum De Lage Hof, 17e-eeuwse boerderij, later ook kantoor van de Boerenleenbank.
- 2**
Boerderij de Poel, in de 15e eeuw opvangplek voor de armen door het klooster.

- 3** De Bakelaar (3), de Molenberg (4) en de Zomp (5). Den Tempel (6) heeft een lange, woelige geschiedenis: o.a. op weg naar de Slag op de Mookerheide kampeerden hier de Spaanse troepen. Tot 1923 een veerpontje, met uitbater 'De Schoer' (zie het kunstwerk op de dijk).

- 7** Binnendijks De Knip (7) met oude waterput. Verdwenen Ouden Dijk met twee boerderijen (8, 9).

- 10** De Waaij (10), aan een oud wiel, en Het Roth (11).
- 12** **Kruising drukke(!) Schoonenburgseweg:** Het Borrebos, ooit tapperij en vergaderplaats van de schout. Toen dat wettelijk verboden werd, kwam het gemeentehuis er pal naast (afgebroken in 1971). Vroeger het centrum van het dorp.

- 13** De hoge boerderij De Gaasselt.
- 14** De Agnetenhoeve, aan de rand van het bos. Geboortehuis van blinde schrijver en dichter Hend de Kleijn (Als de rogge rijpt).

- 15** De Schatkuijl, kloostergoed in de 15e eeuw, later adellijk bezit. Huidige gebouw stamt uit 1720.

- 16** De Valenberg (17) met muurankers uit 1671. Aan de overkant de Heidschen Hof (16), 16e-eeuws kloostergoed.

- 18** Na café restaurant Sint Walrick: De Hessenberg op de arme zandgronden (19e eeuw).

- 19** **Na het Vennengebied:** De Bonenhof, waar bonen werden geteeld voor het Nijmeegse katholieke weeshuis.

- 20** De Beerschekamp (20) en Het Heitje (21), melkveebedrijf.

- 22** Het Armenhuis (22) en de Huifkar (23), vroeger ook uitspanning.

- 24** Tegenover De Loksheuvel (24): de zandweg naar De Schuurgraaf (25), 14e- eeuwse ontginningsboerderij van de monniken. Daarna adellijk bezit en in de 19e eeuw van de protestantse 'Maatschappij van Welstand' ten bate van jonge boeren.

- 26** De Egelsmortel, in de 14e eeuw bekend moeras met bloedzuigers.

- 27** De Munnikhof (27) en De Worsumsche Hof (28), gesticht door kloosterorde in de 14e respectievelijk 16e eeuw. De Hooge Hof (29) uit 1700.

- 30** Vervallen resten van de Heegt, eens een voorname boerderij (15e eeuw).

- 31** De Mars (31) (moerasachtig gebied) en De Bloemershof (32).

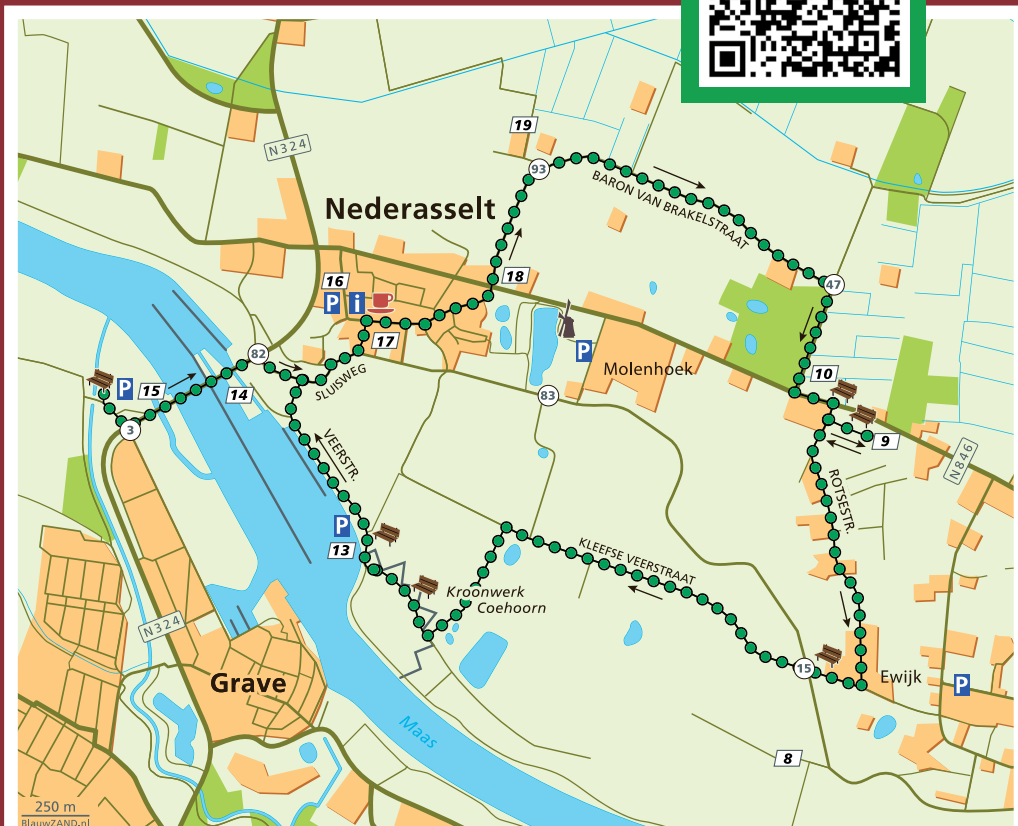
- 33** Alleen de slotgracht herinnert nog aan 16e-eeuws kasteel Steeburg (33). Klein Steeburg (34).

- 35** Verdwenen 17e-eeuws kasteel Slimsijp (35). Bijbehorende boerderij herbouwd als De Hibmahoeve (36). 16e-eeuws huis De Nagelhorst (37), nu melkveebedrijf.

- 1** Einde:
Agrarisch museum De Lage Hof.

F2: Grave-Nederasselt - 8.5 km

Je kunt de fietstocht vanaf elk punt op de route starten. Extra informatie is beschikbaar via de QR-code op de rechterpagina.

13 Op de locatie waar tot 1929 het veer in gebruik is, leggen de Duitsers in mei 1940 een noodbrug aan, nadat het Nederlandse leger de Maasbrug heeft opgeblazen. Tijdens Market Garden voorzien de geallieerden ook in een pontonbrug ter ontlasting van de nabijgelegen brug.

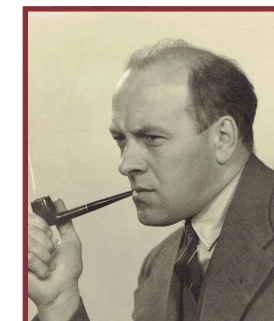
14 De vrouw van sluismeester Schreurs wordt dodelijk getroffen door granaatscherven tijdens het gevecht om de brug op 17 september 1944. De sluismeester verliest daarbij een van zijn benen.

15 Op 17 september 1944 komt de brug bij Grave onbeschadigd in handen van de geallieerden. Museum 'Kazemat Noord' geeft een beeld van de situatie voor, op en na 10 mei 1940 in Grave. 'Kazemat Zuid' licht de bevrijding op 17 september 1944 toe.

16 Tijdens de oorlog nemen de Duitsers een van de twee grote klokken uit de Antonius Abt kerk van Nederasselt mee. Nu hangt er een veel kleiner model. Op zondagochtend schrikken kerkgangers op door beschietingen bij de start van Market Garden. Het klooster JMJ, nu 'Het Tweede Huis', fungeert als militair noodhospitaal in die oorlogsdagen.

17 Het aangrenzende pad is vernoemd naar Jan Heurkens, een verzetsstrijder uit Nederasselt die op 9 augustus 1944 in Vught door de Duitsers is gefusilleerd.

18 Omdat de hefbrug in Heumen als enige brug over het Maas-Waalkanaal onbeschadigd in handen van de geallieerden komt, moet het landleger deze route nemen om de spoor- en verkeersbruggen in Nijmegen te bereiken.

19 Maart 2023 vindt het Plane Hunters Recovery Team op aanwijzing van lokale senioren restanten van een Britse Wellington bommenwerper ten noordwesten van de bocht in de Baron van Brakelstraat. Na jarenlang zoeken kan dit dossier worden gesloten.

10 Op 17 september 1985 wordt hier ter herinnering aan Market Garden het parachuten-monument onthuld in Overasseltse Broek.

9 Achter drie leilindes stond het oude gemeentehuis uit 1881. Vanwege de centrale ligging wordt het als geallieerde commandopost in gebruik genomen.

8 Het bijeenbrengen en repareren van gliders vinden plaats op het uiterwaardenterrein, genaamd Mevrouw's Wei, waarna ze spectaculair de lucht in worden getrokken.

Start -en eindpunt fietstocht: Buurderij De Lage Hof [1]. Extra informatie is beschikbaar via de QR-code op de rechterpagina

- 1 Buurderij De Lage Hof heeft een zorg-, museum- en horecafunctie en is het vertrek- en eindpunt van dit onderdeel van de WOII-wandeling. Vóór het huis met rieten kap vindt op 19 september 1944 op straat de historische ontmoeting plaats tussen de generaals Frederick Browning (GB) en James Gavin (VS).

- 3 Het huidige uitvaartcentrum dient tijdens de oorlogsjaren als café Van Lin en trekt tijdens de mobilisatie Nederlandse, gedurende de bezetting Duitse, en tijdens de bevrijding Amerikaanse soldaten aan. Het café verwerft regionale faam door optredens van muzikanten als Josephine Baker.

- 4 Naast de Antonius Abtkerk (1891) staat een beeldengroep (4) die Jezus afbeeldt als beschermer van de hardwerkende man en zijn gezin. Een geschenk van de plaatselijke bevolking voor het 40-jarig priesterjubileum van toenmalig pastoor Van Riel.

- 5 Op het kerkhof liggen zes oorlogsslachtoffers uit Overasselt begraven.

- 6 De straat is vernoemd naar Piet van Kuppenveld, geboren in Overasselt en gesneuveld op de Grebbeberg. Het braakliggend terrein bij de Molenkuil wordt na de luchtlandingen opvangplek voor vluchtelingen uit Groesbeek en omgeving.

- 7 Molen Zeldenrust (Geertruidenberg, 1736) belandt na omzwervingen aan Oude Kleefsebaan (oude route Grave-Kleef). Boerderij Molenberg staat er al eerder. Dichtermolenaar Hend de Kleijn raakt op de Grebbeberg zwaar gewond en verliest het licht in beide ogen

- 8 Het bijeenbrengen en repareren van gliders vinden plaats op het uiterwaardenterrein, genaamd Mevrouw's Wei, waarna ze spectaculair de lucht in worden getrokken.

- 9 Achter drie leilindes stond het oude gemeentehuis uit 1881. Vanwege de centrale ligging wordt het als geallieerde commandopost in gebruik genomen.

- 10 Op 17 september 1985 wordt hier ter herinnering aan Market Garden het parachuten-monument onthuld in Overasseltse Broek.

- 11 Op 17 september 1944 arriveren 20 pathfinders om het landingsgebied te markeren. Aansluitend volgen 2000 parachutisten vanuit 137 vliegtuigen. Op 23 september komen nog eens 350 zweefvliegtuigen en 560 Poolse paratroepers. De mislukte bruginnamen in Arnhem leidt een paar dagen later tot het afbreken van Market Garden.

- 12 In de nacht van 7 op 8 augustus 1941 stort een Britse Sterling bommenwerper neer op boerderij De Morsheuvel. De bemanning van zeven en het gezin op de boerderij komen om het leven.

F4: Heumen-Malden - 12.5 km

Startpunt is de Protestantse kerk in Heumen [30]. Wilt u meer informatie over de route scan de QR code op de rechterpagina.

- 20 Het voormalige blokhuis van Jan Luden dient vanaf 1926 als woon- en atelierruimte voor verzetsman en maker van herdenkingsmonumenten Jac Maris. Na zijn dood wordt het volgens zijn wens een museum.
- 21 In 1988 vervangt de Maldense Brug of Hoge Brug de betonnen boogbrug die zwaar beschadigd is in 1940 en 1944.

22 Het oude gemeentehuis uit 1912 herbergt tijdens de oorlog twee ambtenaren die persoonsbewijzen vervalsen voor het verzet. In 2022 wordt het gebouw een tijdelijke opvangplek voor vluchtelingen uit Oekraïne. Tegenover stond een klooster waar in september 1944 een noodhospitaal was.

23 In maart-april 1945 wordt de Airstrip B91 als tijdelijk vliegveld aangelegd ter voorbereiding op de Rijnoversteek. De nabijgelegen molen van Thijssen wordt ontdaan van wieken en kap en later niet meer hersteld.

24 In 1943 vestigt de latere bandleider/jazzmusicus Boy Edgar zich als huisarts in Heumen. Hij en zijn joodse vrouw bieden onderdak aan Joodse onderduikers en ontvangen postuum de Yad Vashem-onderscheiding in 2018.

25 In het najaar van 1944 wordt in de tuin van de voormalige brouwerij Bergzicht (of De Raaf) een tijdelijke begraafplaats ingericht voor de 836 gevallen uit de Amerikaanse 82nd Airborne Division. Deze begraafplaats sluit in 1948, waarna de gesneuvelden worden herbegraven in Margraten of overgebracht naar de VS.

26 Een monument uit 1972 herinnert aan de tijdelijke begraafplaats.

27 De hefbrug in Heumen komt zowel in 1940 als in 1944 onbeschadigd in handen van het aanvallende leger. In 1940 wordt hiervoor een list gebruikt door de Duitsers. In 1944 is het de enige overgebleven optie om het Maas-Waalkanaal over te steken.

28 Tijdens de meidagen van 1940 gaan twee boerderijen verloren aan de Maasstraat, die in 1941 weer worden herbouwd.

29 Oostelijk van het kerkje stond de RK-kerk uit 1881/1882, die een week voor de landingen in 1944 door brand verwoest wordt.

30 De plaquette van kunstenaar Jac Maris in de voorgevel van de toren van de protestantse kerk wordt in 1939 door de mobilisatietroepen aangeboden.

De twee meest markante Heumenaren uit het recente verleden zijn ongetwijfeld de beeldhouwer Jac Maris en de rentenier Jan Jacob Luden. Beiden leefden met grote dromen, maar in menig opzicht waren ze elkaars tegenpolen. Maris die zijn hele leven hard heeft moeten werken voor zijn boterham, maar die een prachtig oeuvre heeft gecreëerd. Luden die in een paar decennia een familiekapitaal van enkele miljoenen erdoor heeft gejaagd en die tamelijk berooid op een appartement in Brussel aan zijn einde kwam. Extra informatie is beschikbaar via de QR-code op de rechterpagina.

A De fietstocht begint en eindigt bij het punt waar hun carrières samenkomen: bij het Ateliërmuseum Jac Maris. Het gebouw is door Jan Luden in 1914 op die plek neergezet en Maris kwam er in 1926 wonen en werken.

B Op weg naar de oude dorpskern passeren we een nieuwbouw wijk waar sinds 2019 Jac Maris wordt geëerd met een straat die zijn naam draagt.

C Van het Marishuis gaat het naar de fundamenteën van het kasteel van Heumen waar Luden in 1900 vanuit het westen van het land neerstreek. Hij meende hier wat pretentius de titel 'Heer van Heumen' aan te mogen ontlennen.

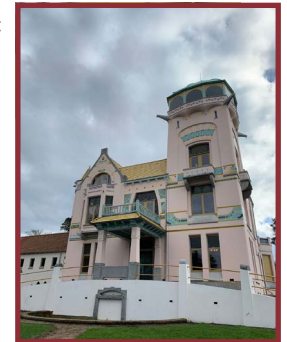
D Dan fietsen we in Heumen langs een hofje met een gevelreliëf dat oorspronkelijk op het gebouw van de Rabobank zat en daar de spaarzin der burgers aanmoedigde.

E Op het kerkplein zien we een sculptuur met twee volwassenen die een kind beschermen: 'Tempel van het gezin'.

F Voorts gaat het langs het oude Joriskerkje waar een historisch reliëf sinds 1939 het nationaal oranjegevoel aanwakkert en naar het oorlogsmonument bij de sluis dat aan de rampspoed der Tweede Wereldoorlog herinnert.

G Bij de sluis staat een verzetsmonument van beeldhouwer Jac Maris

H Na een paar kilometer fietsen is het volgende hoogtepunt het Jachtslot op de Mookerhei, een megalomaan speeltje van Jan Luden.

I Tot slot terug naar het Marishuis. Daar liggen aan de overkant van de weg nog de resten van een vogellaboratorium van Luden.

En naast het museum staat het Jachthuis waar Luden zelf nog heeft gewoond en vanwaar hij ging jagen in de bossen rondom. Op de pui prijkt het kleurrijke familiewapen van Luden, symbool van de glorie van weleer.

Alles bijeen toont de fietstocht een paar hoogstandjes van kunst en architectuur en wat nog over is van een eeuw dromen en illusies.

Deze fietstocht door het gebied van Heumen en Nijmegen voert langs fraaie natuur en historische plekken die herinneren aan de tijd dat deze regio deel uitmaakte van het Romeinse Rijk. De route belicht de geschiedenis van de Bataven, die door de Romeinen als bondgenoten werden opgenomen. Hoewel de fysieke resten van het Romeinse verleden grotendeels verdwenen zijn, hebben opgravingen veel informatie opgeleverd die tijdens de tocht wordt gedeeld.

Het is aan te raden vooraf de QR-code te scannen op de rechterpagina voor een beter begrip van de bezienswaardigheden. Daar vind je ook de optie tot uitbreiding 7 km naar het Romeins masker in Veur-Lent

1

Wachtoren, Heumensoord:

Deze wachttoren was onderdeel van een grensbewakingssysteem langs de Limes. De Romeinen gebruikten visuele communicatie via vlaggen.

Romeinse wachttorens-replica Vecht (17)

2

Villa en grafheuvel, Schatkuilsestraat, Overasselt:

Hier bevond zich een grote boerderij van een voorname Romein, waarschijnlijk een veteraan uit het leger. Nu is er slechts een hoogte zichtbaar op privéterrein.

3

Nijmeegse Waterkwartier:

Ondergronds ligt hier de Romeins-Bataafse stad Ulpia Noviamagus. Er staan informatieborden die uitleg geven over deze historische locatie.

Ulpia Noviamagus (18)

4

Noordelijk deel van Noviamagus:

Hier bevonden zich luxe badhuizen en werkplaatsen. Slechts 10% van de oude stad is opgegraven.

Romeins ruitermasker:

Begin 20e eeuw wordt een Romeins ruitermasker bij dreggen in de Waal gevonden. Op het eiland Veur-Lent staat een gigantische replica van dit masker. Dit maakt een extra lus op de route de moeite waard.

5

Valkhofmuseum:

Dit museum herbergt een collectie Romeins erfgoed en is momenteel tot 2026 in verbouwing. Een deel van de collectie is te zien aan het Keizer Karelplein 33.

6

Oppidum Batavorum:

De stad der Bataven, waar Romeinse muurresten en een verwarmingssysteem (hypocaustum) zijn gevonden. Restanten zijn te zien bij het Nijmeegse Casino.

7

Kops Plateau:

Na de Bataafse opstand in 69 na Christus bouwden de Romeinen hier een groot legerkamp.

8

Romeinse commandopost, Ubbergse Veldweg 138:

Gebouwd in opdracht van Augustus om de strijd te leiden.

9

Aquaduct, Nachtegaalweg 8, Berg en Dal:

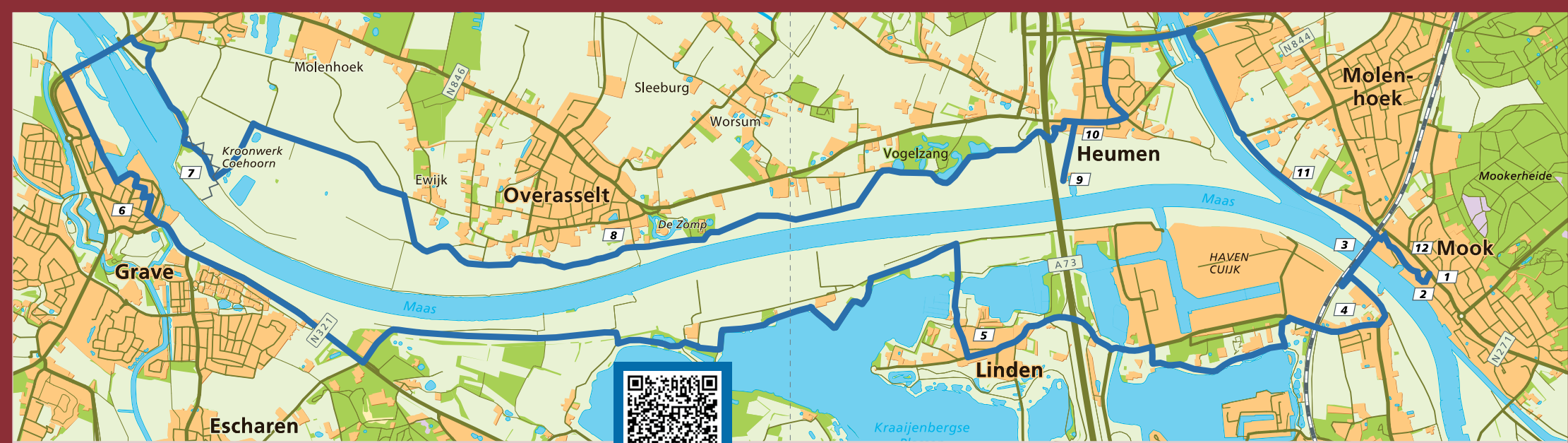
Dit aquaduct voorzag het legerkamp op het Kops Plateau van water. Het begint bij 'Water Meerwijk'.

10

Romeinse steenbakkerij de Holdeurn, Zevenheuvelenweg 48b, Berg en Dal:

Hier werden industriële ovens gebruikt om dakpannen en aardewerk te maken.

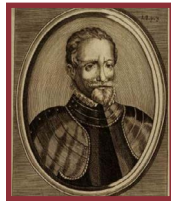

Fietstocht

In het spoor van de Spanjaarden - 31 km

In 1574 trok het Spaanse leger door de omgeving van Mook, Katwijk, Linden, Grave, Nederasselt, Overasselt en Heumen. Deze historische tocht, voorafgaand aan de Slag op de Mookerheide, wordt gemarkeerd door 12 belangrijke plekken, te starten bij het gemeentehuis in Mook of een willekeurig punt op de route.

- 1 **Centrum Mook, gemeentehuis:**
Op 13 april 1574 bevonden de broers van Willem van Oranje, Lodewijk en Hendrik, zich hier. Ze leidden het Staatse leger, dat op weg was om Leiden te ontzetten, maar hun plannen zouden anders verlopen.
- 2 **Haven Mook, kerkje aan de Maas:**
De Staatse troepen arriveerden via de oostelijke oever van de Maas. Aan de overkant waren de Spaanse troepen onder leiding van d'Avilla al zichtbaar, klaar voor een confrontatie om te voorkomen dat de legers van Willem van Oranje en de beide broers elkaar zouden ontmoeten.
- 3 **Het Eiland Middelweert:**
Hier maakten de Spanjaarden 's avonds veel lawaai om de Staatse troepen uit hun slaap te houden en paniek te zaaien, een vorm van psychologische oorlogsvoering.
- 4 **Martinuskerk en Lourdesgrot in Katwijk:**
De hongerige Spanjaarden plunderden hier, maar spaarden de katholieke Nicolaaskapel.

- 5 **Lambertuskerk Linden:**
Spaanse troepen onderzochten hier of ze de Maas konden oversteken, wat niet mogelijk bleek, dus trokken ze verder.
- 6 **Grave:**
Hier lukte de oversteek van de Maas met schipbruggen wel.
- 7 **Kroonwerk Coehoorn:**
Grave is de meest belegerde vestingstad van Nederland, met vele verdedigingswerken aangelegd door de eeuwen heen, waaronder het Kroonwerk van Menno van Coehoorn in 1699.
- 8 **Boerderij/veerhuis Den Tempel:**
Oorspronkelijk beheerd door de Tempeliers, hier werd de Spaanse soldaten waarschijnlijk onderdak geboden.
- 9 **Waterburcht, Kasteel Heumen:**
De katholieke eigenaren boden hier de Spaanse legerleiding een slaapplek aan terwijl hun troepen paraat stonden.
- 10 **St. Joriskerk met Nassau-monument:**
Na de slag werden de broers van Willem van Oranje hier herdacht, hoewel hun lichamen nooit gevonden zijn.
- 11 **Slagveld:**
Hier versloegen de Spanjaarden, ondanks hun minderheid, de vermoeide Staatse troepen en dreven hen de moerassen in.
- 12 **Herinnering aan de Slag:**
Het beeld van Kiste Trui voor het gemeentehuis herinnert aan de vrouw die jarenlang op zoek was naar de verloren kist met soldij voor het Staatse leger, die nooit gevonden is.

Maak een wandeling als Wijkheld!

Het is belangrijk dat je blijft bewegen. Maak daarom regelmatig een ommetje of wandeling. Bijvoorbeeld een van de routes uit dit boek.

Een schone en groene buurt!

Een Wijkheld ruimt tijdens het wandelen zwerfafval op. En helpt zo mee aan een schone en groene buurt. Het is niet alleen leuk, maar dus ook goed om te doen.

Doe jij ook mee?

Neem een zakje mee als je een route loopt en ruim ook zwerfafval op!

Wie zijn wij?

Het Erfgoedplatform Gemeente Heumen is een initiatief om instellingen en geïnteresseerden samen te brengen, die zich met het erfgoed in de ruimst mogelijke zin binnen de gemeente Heumen bezighouden.

Het Erfgoedplatform wil aan de inwoners tonen hoe breed het erfgoed in de gemeente Heumen al gedragen wordt, zodat de gemeente samen met het platform het erfgoed in stand zal houden.

Bovendien wil het Erfgoedplatform de rijkdom aan erfgoed in de gemeente Heumen onder de aandacht van een groot publiek brengen. Dat gebeurt o.m. met het uitgeven van nieuwsbrieven, brochures en boeken, het uitzetten van wandelingen, het houden van lezingen, het verzorgen van lessen aan het basisonderwijs en het organiseren van excursies en zogenoemde vertelochtenden.

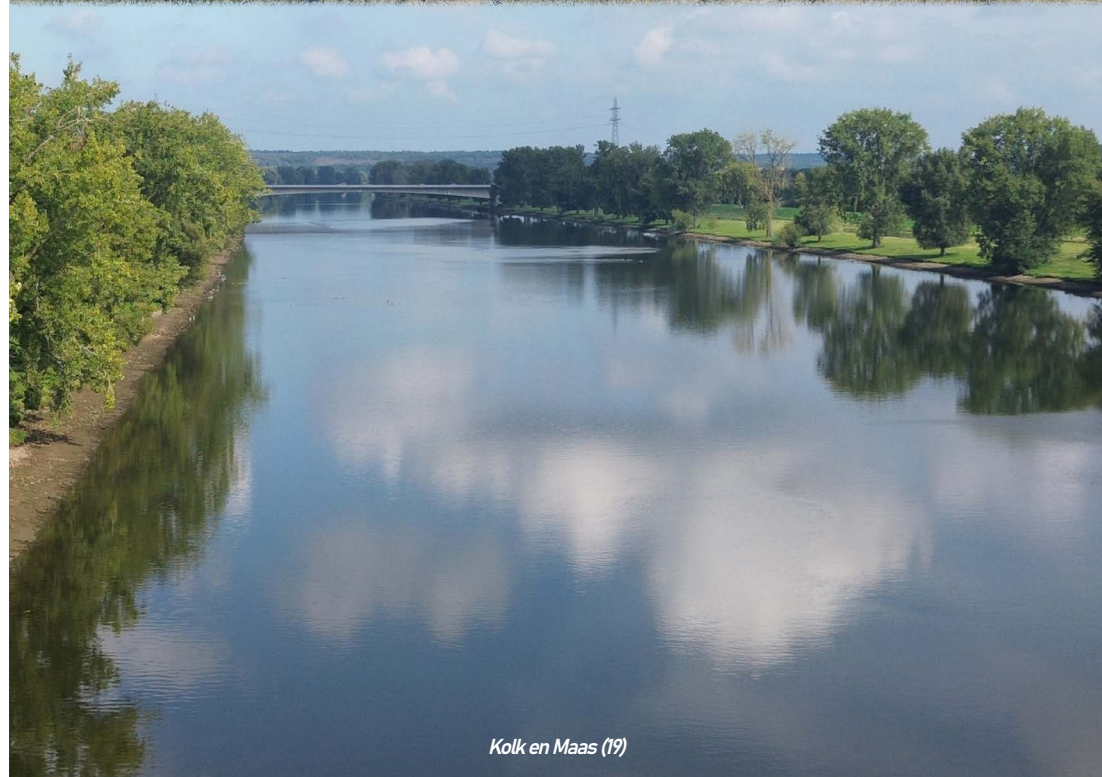
Zie de website: www.erfgoedheumen.nl

Bronnen

Het gebruikte beeldmateriaal is grotendeels afkomstig van Beeldbank Heumen. Deze beeldbank hanteert voor alle beelden als uitgangspunt dat deze wel getoond maar niet gedownload mogen worden. Voor zover het beeldmateriaal niet afkomstig is van de beeldbank dan is bij de betreffende afbeelding de bron vermeld.

We hebben getracht alle rechthebbenden van het beeldmateriaal te achterhalen. Personen die desondanks menen rechthebbende te zijn, kunnen contact opnemen met info@erfgoedheumen.nl

- (1) Boerderij de Waaij, door S van Dijk
- (2) Het vennengebied, door S van Dijk
- (3) De Agnetenhoeve, door S van Dijk
- (4) Kleiafgraving bij kroonwerk Coehoorn, door S Bruisten
- (5) Musketschutter, uit Rijksmuseum (RP-P-0B-52.712)
- (6) Prins Maurits van Nassau, door Mischiel Jansz & van Mierevelt. 1608. Paleis Versailles MV 3347
- (7) Kasteel Heumen laat 16e eeuw, tekening door René Reynen
- (8) Kaart van Bapista van Deutecum 1602, uit Rijksmuseum (RP-P-A0-16-130A)
- (9) De Erpewaai, door S van Dijk
- (10) Gravure kasteel Heumen, door Jan de Beijer. 1742.
- (11) witte, hoge brug, door Stichting Heemkunde Malden
- (12) Lierdal, door Stichting Bos en Kuil
- (13) Zweefvliegveld, door Wikimedia Commons
- (14) Gravure kasteel Heumen, door Jan de Beijer. 1742.
- (15) H. Antonius Abt Kerk, door Frank Oerlemans
- (16) Boerderij 'De Knip', door S van Dijk
- (17) Romeinse wachttorens-replica Vecht, door Wikimedia Commons
- (18) Artist impression van Ulpia Noviomagus, door vici.org
- (19) Kolk en Maas, door Frank Oerlemans

samenstellers:

Wim Cousijn
Hans van Lanen
Frank Oerlemans

Eindredactie:

Frans Wildenburg

Kaartwerk:

bureau BlauwZand

Vormgever:

Max de Visser

Drukker:

Nextprint, s' Hertogenbosch

